

ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Д.В. Неміш¹, М.М. Гуменюк²

кандидати економічних наук

¹Прикарпатська державна сільськогосподарська станція
Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН
вул. Бандери, 21 А, м. Івано-Франківськ, 76000, Україна

²Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна
e-mail: ¹dmytro.nemish@gmail.com, ²maryana.gumenyuk@gmail.com
ORCID: ¹0000-0002-8775-9305, ²0000-0001-8420-9730

Надійшла 23.06.22

Мета. Визначити особливості функціонування та потенційні можливості сприяння розвитку малого аграрного підприємництва в умовах активізації євроінтеграційних процесів. **Методи.** Методологічною основою досліджень є загальнонаукові та спеціальні методи: абстрактно-логічний, аналізу та синтезу, порівняльний, аналітичних групувань. **Результати.** Установлено, що впродовж останніх років Україна активно розвиває свою діяльність у напрямі поглиблення економічного співробітництва з Європейським Союзом (ЄС) в аграрній галузі. Результати досліджень спільної аграрної політики країн ЄС підтверджують, що вона спрямована на значну підтримку аграріїв. Основою формування аграрного виробництва в європейських країнах визнаються фермерські господарства сімейного типу. Розглянуто вплив поглиблення євроінтеграційних процесів на функціонування суб'єктів малого аграрного підприємництва, визначено основні переваги, які вони можуть отримати. Проведено SWOT-аналіз розвитку малого аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції. Показано сильні та слабкі сторони, можливості та загрози, а також відображено орієнтири розвитку, які мають бути враховані при розробленні стратегії поведінки малого аграрного підприємництва в умовах активізації євроінтеграційних процесів. **Висновки.** Дослідження основних векторів аграрної політики ЄС й можливостей її застосування в Україні показало, що врахування особливостей розвитку малого аграрного підприємництва в процесі її імплементації сприятиме розв'язанню комплексу теоретичних і практичних проблем регулювання вітчизняного аграрного сектору.

Ключові слова: аграрна політика, фермерські господарства, Європейський Союз.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202208-10>

В умовах поглиблення євроінтеграційних процесів та інституціональних змін в економіці України, удосконалення системи відносин власності проблема активізації розвитку малого підприємництва в аграрній сфері набула великого значення. Аграрний устрій передусім має бути спрямованим на створення в кожній сільській територіальній громаді конкурентоспроможних господарюючих суб'єктів із достатньою кількістю робочих місць і раціональним використанням ресурсних можливостей. Адже неконтрольований розвиток агрохолдингів істотно підвищує рівень ризику на аграрному ринку й може мати негативні наслідки для функціонування національної економіки загалом та екологічного стану земельного фонду. Тому саме мале аграрне підприємництво має стати основою формування спроможних об'єднаних територіальних громад і підвищення рівня зайнятості сільського населення. У більшості країн Європи малий агробізнес забезпечує сталий розвиток сільських територій і сприяє збереженню земельних ресурсів. Слід зазначити, що з 2014 р. в Європейському Союзі (ЄС) застосовують особливий режим підтримки малих форм господарювання.

Питання розвитку малого аграрного підприємництва завжди були й залишаються в центрі уваги науковців [1–5]. Автори [6, 7] досліджували зарубіжний досвід функціонування аграрного підприємництва. Автор [8] акцентував увагу на тому, що аграрне підприємництво в умовах євроінтеграції набуло якісно нового змісту і є основою для розвитку сільських територій. Дослідники [9–11] висвітлювали засади Спільної аграрної політики (САП) ЄС. Водночас недостатньо досліджено особливості функціонування та перспективи розвитку малих аграрних суб'єктів господарювання в умовах розвитку євроінтеграційних процесів щодо аграрного сектору економіки України.

Мета досліджень — визначити особливості функціонування та потенційні можливості сприяння розвитку малого аграрного

підприємництва в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

Матеріали та методи досліджень. Теоретико-методологічною основою досліджень стали законодавчі та інші нормативно-правові акти, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених із питань, присвячених проблемам функціонування та підтримки розвитку малого аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції. Для розв'язання поставлених завдань використовували загальнонаукові та спеціальні методи: абстрактно-логічний — під час формування теоретичних узагальнень, припущень, формування висновків; аналізу та синтезу — при оцінюванні потенційних можливостей розвитку малого аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції; порівняльного аналізу — для порівняння вітчизняного та європейського досвіду підтримки малого аграрного підприємництва; аналітичних групувань — для здійснення SWOT-аналізу розвитку малого аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції.

Результати досліджень. Україна займає 4-те місце щодо постачання сільськогосподарської продукції до країн ЄС. За підсумками 2019 р. вона посіла 1-ше місце в Європі і 2-ге — у світі (зі 123 країн) за обсягами постачання органічної продукції в ЄС. У 2021 р. обсяги експорту товарів до ЄС були майже 23 млрд дол. США, зокрема 35% цього експорту становили продовольчі товари. За географічною структурою зовнішньої торгівлі найбільшими партнерами України з товарного експорту аграрної продукції є Італія (зернові), Німеччина (ріпак), Нідерланди (зернові культури і соняшникова олія).

Рішення Європейської комісії рекомендувати надання Україні офіційного статусу кандидата на вступ до ЄС може стати поворотним пунктом в історії українського аграрного виробництва та розвитку малого аграрного підприємництва. Поглиблення євроінтеграційних процесів визначає не лише якісно новий формат відносин між Україною та ЄС, а й зумовлює стратегічні орієнтири на здійснення системних економічних

реформ в аграрному секторі України щодо малих аграрних суб'єктів господарювання, які є основою життєдіяльності сільських територій нашої країни.

Сільське господарство Європейського Союзу являє собою економічний сектор, який відіграє важливу роль у розвитку економіки Союзу. Спільна аграрна політика ЄС формує основи діяльності сільського господарства, створюючи умови для високорозвиненої європейської інтеграції. Її концепція ґрунтується на 3-х основних засадах: спільному ринку сільськогосподарської продукції; європейських преференціях, тобто визнанні першості продажу продуктів, вироблених на території ЄС; фінансовій солідарності, тобто участі всіх країн у фінансуванні сільського господарства за посередництвом відповідних фондів у межах бюджету ЄС [11].

Нині згідно із САП ЄС визначено найбільш важливі субсидії. Це добровільна зв'язана підтримка, яка може застосовуватися до 21-го виду продукції, зокрема яловичини, телятини, молока та молочних продуктів, овечого та козячого м'яса, білкових культур, фруктів та овочів, буряків цукрових, рису, горіхів, олійних культур, насіння, коноплі тощо. Так, скажімо, Польща за 2014–2020 рр. отримала загалом майже 23 млрд євро асигнувань у сільський сектор та сільські райони через спільну сільськогосподарську політику.

Молоко та молочна продукція є другою галуззю в ЄС, яка за кількістю цих субсидій отримує найбільші обсяги, першою є виробництво м'яса. Потенційно українські суб'єкти малого аграрного підприємництва могли б зайняти нішу в забезпеченні виробництва цієї продукції. Слід зазначити, що надто великих проблем щодо просування продукції галузі рослинництва на зовнішні ринки Європи немає. Крім продукції плодоовочівництва, європейський ринок успішно освоює також галузь птахівництва. Однак у молочному сегменті ситуація залишається складною. Основна проблема полягає в тому, що значна частка виробництва молочної продукції сконцентрована в особистих селянських господарствах, оскільки великі господарські формування не бажать цим займатися через високу трудомісткість.

Низькі ціни на молоко впродовж останніх років в Україні та висока трудомісткість сприяли концентрації поголів'я великої рогатої худоби в особистих господарствах. Так, скажімо, у 2020 р. в Івано-Франківській області частка поголів'я великої рогатої худоби в особистих селянських господарствах становила 90,9%. Виробництво та збут молочної продукції, яловичини і телятини є важливим джерелом доходів цих господарств. Однак здебільшого всі дрібні виробники мають обмежені можливості при обробці та зберіганні молочної продукції, що викликає багато питань щодо її якості. В ЄС не визнають продукцію 2-го сорту молока. Відсутність регулювання цього процесу сприятиме втраті українськими виробниками молочної продукції можливостей отримання фінансування для її розвитку. Багато виробників ймовірно хотіли б створити міні-ферми, але в них не вистачає ресурсів.

В умовах євроінтеграції та загрози продовольчої кризи між малими формами господарювання на селі та державою мають сформуватися тісні, компромісні й стійкі взаємовідносини. Державі потрібно розробити відповідні програми, а власники великих особистих селянських господарств, намагаючись отримати державну підтримку, повинні розуміти, що їхні господарства забезпечують виробництво більше 60% сільськогосподарської продукції, що загалом відповідає світовим тенденціям. Однак на відміну від українських аналогічні господарства в інших країнах зареєстровані як сімейні фермерські господарства й сплачують державі податки. Це дає змогу виділяти кошти на підтримку сільського господарства, розвиток інфраструктури сіл та окремих фермерських господарств. Не варто обкладати податками селян у ці важкі часи, але потреба в укрупненні особистих селянських господарств, створенні ферм сімейного типу та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є вимогою часу. Невеликі українські фермерські господарства як представники малого аграрного підприємництва змогли б претендувати на отримання субсидій у рамках САП ЄС за умови поглиблення євроінтеграційних процесів.

Важливо, що нова аграрна політика ЄС на перспективу ще більше зміщує ак-

центри щодо підтримки фермерських господарств. Після років перемовин країни-члени ЄС та Європарламент досягли згоди про положення аграрної реформи ЄС. Домовилися, зокрема й про те, що в 2021–2027 рр. на розвиток сільськогосподарства планують виділити 387 млрд євро. Угода відкриває шлях для простішої, «чеснішої та зеленішої» САП, яка забезпечить стабільне майбутнє для європейських фермерів. У листопаді 2021 р. Європарламент схвалив цю угоду. Нова спільна аграрна політика ЄС набуде чинності 1 січня 2023 р., а 2021–2022 рр. є перехідним етапом. Згідно з новою спільною сільськогосподарською політикою фермерам доведеться використовувати корисні для клімату та навколишнього середовища методи господарювання. Європарламент гарантував, що не менше 10% безпосереднього фінансування буде виділено на підтримку малих і середніх фермерських господарств. Також обіцяють, що не менше 3% бюджету Євросоюзу на проведення САП отримують молоді фермери.

Слід виокремити такі основні пункти нової САП:

- 30% прямих виплат, які є основною складовою САП, мають бути зарезервовані для так званих «екологічних» регулювань. Мова йде про додаткові кошти для фермерів за виконання екологічних вимог поза обов'язковими їхніми зобов'язаннями. Якщо фермер виконує ці додаткові вимоги, то отримує додаткові кошти.

- Мінімум 35% бюджету має бути спрямовано на розвиток сільських територій, заходи на цих територіях щодо захисту навколишнього середовища та адаптації до змін клімату.

- У кожній країні-члені ЄС мають бути створені консультаційні служби для фермерів.

- Мінімум 30% коштів, які виділяються з бюджету ЄС на підтримку фермерів, мають спрямовуватися на допомогу агровиробникам у боротьбі з наслідками зміни клімату, на захист біологічного різноманіття та сталого виробництва.

- Прямі виплати на рік, починаючи із суми 60 тис. євро, мають поступово знижуватися й обмежуватися загальною сумою в 100 тис. євро.

- Мінімум 6% національних прямих виплат (тобто на рівні окремої країни) мають виділятися на підтримку малих і середніх виробників. Якщо країна спрямовує 12% і більше прямих виплат на підтримку малих виробників, то вона може добровільно регулювати/обмежувати перерозподіл цих дотацій.

- Фермери мають бути заохочені до 10% своїх сільгоспугідь відводити під ландшафтні проекти, скажімо, висаджування дерев, живих огорож, озер.

- Для запобігання кризам ринок ЄС повинен стати більш прозорим, а для боротьби з кризовими явищами в довгостроковій перспективі має бути закладений відповідний бюджет.

- З метою забезпечення рівних умов конкуренції на ринку ЄС і запобігання її викривленню країни-члени ЄС не можуть самостійно встановлювати вищі національні стандарти, які стосуються, наприклад здоров'я тварин чи захисту навколишнього середовища.

- Пропозиція Європарламенту також передбачає, що 4% прямих виплат має спрямовуватися на підтримку молодих фермерів.

- Більш суворими є штрафні санкції для фермерів, які не дотримуються покладених на них зобов'язань у рамках вимог САП та отримання прямих виплат: скорочення виплат, на які претендував фермер, на 10% (раніше було 5%) [12].

Урахування норм і принципів оновленої та «озеленої» САП ЄС, адаптація хоча б до окремо взятих вимог, безумовно, матиме позитивний ефект для розвитку аграрного сектору економіки України загалом та малого аграрного підприємництва зокрема. Також сприятиме реалізації умов Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Процес запровадження у вітчизняну практику підходів САП ЄС може бути прикладом для формування механізму підтримки малого аграрного підприємництва при розробці бюджету, актуалізації ролі малих виробників аграрної продукції.

Поглиблення процесів євроінтеграції зумовлює багато побоювань у представників малого аграрного підприємництва, зокрема те, що їх не допустять на європейський ринок, вони не зможуть реалізувати

свою продукцію і будуть змушені припинити свою діяльність. Це може мати місце, якщо продукція буде несертифікованою, що потребує пошуку способів розв'язання цієї проблеми. Кожен, хто хоче продавати свою продукцію в ЄС, зобов'язаний брати на себе відповідальність за забезпечення її якості. Для того, щоб скористатися квотами, насамперед потрібно виконувати процедури з контролю якості та безпеки продукції, яких вимагають наявні в ЄС стандарти якості.

Водночас слід зазначити, що всупереч пересторогам багатьох фахівців і представників українського аграрного бізнесу, утворення ЗВТ з ЄС не стало системним чинником пригнічення українського виробництва. Згідно з даними Єврокомісії станом на листопад 2020 р. Україна повністю використала тарифні квоти по 18-ти позиціях із 51 на відповідний рік [13]. Тобто питання про подальше розширення обсягів тарифних квот на окремі види українського експорту щодо стратегії економічного розвитку не є однозначно позитивним для України. Це в інтересах великих українських агрохолдингів, що експортують на ринок ЄС зерно та м'ясо птиці. Проте збільшення можливостей агропродовольчого експорту України за вузьким сегментом номенклатури без зміцнення механізмів доступу до ринку ЄС не є доцільним. Для України важливо не стільки подальше розширення експорту в його нинішній структурі та збільшення квот для експорту традиційних продуктів, скільки розширення можливості реалізації інших видів продукції, зокрема й органічного виробництва. За умови ймовірного перегляду окремих положень Угоди про асоціацію щодо сільського господарства саме так має ставитися питання, а забезпечувати відповідний експорт повинні, зокрема й суб'єкти малого аграрного підприємництва.

Порівняно з європейськими виробниками українські фермери мають застаріле технічне забезпечення, низький технологічний рівень виробництва, високу собівартість і трудомісткість продукції. При цьому суб'єкти малого аграрного підприємництва більш готові до активної конкуренції завдяки гнучкості щодо диверсифікації виробництва та швидкому реагуванню на змінні вимоги ринку порівняно з великими

сільськогосподарськими підприємствами. Водночас консолідація більших площ сільськогосподарських угідь, акумуляція необхідних ресурсів і здатність виробляти більші обсяги продукції й досягати при цьому ефекту масштабу є їхньою перевагою порівняно з господарствами населення. Для подолання диспропорції в системах матеріально-технічного забезпечення між агротоваровиробниками ЄС і України слід охопити державними програмами підтримки якомога більшу кількість ефективно господарюючих суб'єктів малого аграрного підприємництва.

В європейській практиці використовують диверсифіковану систему інструментів державної підтримки аграрного підприємництва. Зокрема, в ЄС на субсидії щороку виділяється майже 40% усього бюджету Союзу. У структурі компенсаційних виплат 2/3 становлять виплати з розрахунку на земельну площу і поголів'я тварин. Значне поширення також одержали виплати субсидій на підтримку якості сільськогосподарських угідь, створення ефективної та адекватної системи підтримки доходів для фермерів [5].

За даними Європейської комісії, в ЄС державна підтримка розвитку фермерства здійснюється таким чином [6]: державна підтримка новостворених фермерських господарств; державна підтримка фермерських господарств, які перебувають у несприятливих районах; додаткова спеціальна підтримка молодих фермерів; підтримка спадкоємства; державна підтримка створення кредитних кооперативів на селі.

Для прикладу, у Німеччині є спеціальна управлінська програма «Загальна концепція науково-технічної політики в співвідношенні з аграрним підприємництвом», за якою передбачається сприяння в галузі наукових досліджень, фінансування ризикової діяльності, поліпшення умов передачі технологій, забезпечення науковими кадрами. У країні є велика кількість закладів, які надають консультації фермерам із різноманітних питань. Консультаційні центри фінансуються здебільшого урядом.

Значну підтримку фермерським господарствам уряд Німеччини надає за допомогою кредитів і субсидій. Із бюджету федерації та земель їм надають пільгові інвестиційні кредити, особливо при освоєнні

високотехнологічних виробництв. Державна підтримка фермерських господарств спрямована передусім на забезпечення їхньої фінансової самостійності. У федеральній програмі субсидування фермерських господарств є спеціальна стаття допомоги для збільшення частки власних коштів, що становить майже 30% усіх субсидій. Фермерам, які створюють нові сімейні фермерські господарства, надаються кредити строком на 20 років. Значна увага приділяється інформаційним і консультаційним послугам у нових галузях технології, перебудові професійного навчання, особливо підвищенню кваліфікації фахівців, які спеціалізуються на інноваціях [6].

У Польщі здійснюється підтримка фермерів — учасників національних систем якості продуктів харчування, що включають охорону сільськогосподарських продуктів, які виробляються лише на обмежених територіях або є традиційними національними продуктами (скажімо овечий сир, мед підкарпатський, вишня надвіслянка, короп заторський, мед із вересу лісів Нижньої Сілезії, види старопольського меду питного тощо), і фермерів, які займаються органічним сільським господарством та інтегрованим виробництвом.

Важливою є інформаційно-консультаційна підтримка за кордоном. Так, у Франції реалізується проєкт Farmstar, мета якого — створення інформаційних продуктів для сільськогосподарських кооперативів і фермерів, що посилюють контроль за посівами. Фермери, які підписали угоду на послуги Farmstar, отримують у кожній ключовій стадії росту сільськогосподарських культур рекомендації стосовно управління полями. Упродовж 5-ти днів після придбання супутникового зображення користувачі одержують карти полів із кількісними показниками. Залежно від типу досліджуваної рослинності фермерам надсилають електронною поштою 3–6 карт за сезон із рекомендаціями [7].

Значною є також підтримка в галузі агрострахування. Одна з найкращих у світі — система агрострахування Іспанії. У цій країні страхування врожаїв є добровільним і здійснюється приватними страховими компаніями. Проте в Іспанії передбачена

значна державна підтримка шляхом заснування сільськогосподарських товариств взаємодопомоги та надання технічної допомоги страховим компаніям. Крім того, усі види страхування виконуються на основі планів, які завчасно готуються уповноваженими урядом установами. Нині аграрне страхування в Іспанії регулюється близько 15-ма нормативно-правовими актами — законами та Королівськими декретами [14]. Система страхування сільськогосподарських ризиків, яка діє в Іспанії, за оцінками експертів міжнародного проєкту ЄС Tacis «Вдосконалення управління ризиками фермерських господарств та малих і середніх господарств в аграрному секторі», є найрозвиненішою системою агрострахування в Європі.

Європейські країни почали використовувати досвід Іспанії. Субсидоване аграрне страхування почало розвиватися в Італії, яка запозичила досвід Іспанії і також увійшла в число лідерів на світовому ринку аграрного страхування із захисту сільськогосподарських товаровиробників, сформувавши достатнє їх забезпечення державними фінансовими ресурсами субсидованого характеру. Інші країни також ретельно досліджують цю модель і можливості її застосування.

Цікавим прикладом є Польща, де держава забезпечує функціонування Страхового гарантійного фонду для здійснення 100%-х виплат страхового відшкодування за договорами обов'язкового страхування відповідальності осіб, зайнятих у сільському господарстві [15]. Польські фермери зобов'язані застрахувати не менше 50% сільськогосподарських культур і худоби. До сільськогосподарських культур і худоби. До сільськогосподарських культур, які підлягають обов'язковому страхуванню в Польщі, належать зерно, кукурудза, рапс, ріпа, хміль, тютюн, овочі відкритого ґрунту, плодові дерева і кущі, полуниця, картопля, буряки цукрові та бобові. Страховими ризиками є збитки від повені, граду, посухи, негативних наслідків зимовання і весняних заморозків. Польський фермер має застрахувати домашню худобу мінімум за одним із таких страхових ризиків: ураган, повінь, злива, град, блискавки, зсуви, лавини, вимушений забій худоби.

Інструменти фінансового стимулювання сімейних фермерських господарств, які використовуються в європейській практиці, доцільно застосовувати і у вітчизняній практиці. Вступ України до ЄС буде важливим стимулом для зростання торгівлі сільськогосподарською продукцією та виходу на якісно інший рівень розвитку малого аграрного підприємництва. Проте, як свідчить досвід інших країн і дослідження науковців, вступ країни до ЄС має низку ризиків і невизначеностей саме для малого аграрного підприємництва.

Сильні та слабкі сторони розвитку малого аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції, його можливості та загрози наведено в табл. 1. Це дає підстави для прогнозування можливих сценаріїв розвитку в умовах євроінтеграції.

На перетині розділів утворюються 4 поля: «СІМ» (сила і можливості), «СІЗ» (сила і загрози), «СЛМ» (слабкість і можливості), «СЛЗ» (слабкість і загрози). На кожному із цих полів розглянемо всі можливі парні комбінації і виділимо ті, які мають бути

враховані при розробленні стратегії поведінки малого аграрного підприємництва (табл. 2).

У полі «СІМ» слід розробляти стратегію з використання сильних сторін малого аграрного підприємництва для того, щоб отримати віддачу від можливостей, які з'являться за умови поглиблення євроінтеграції. У полі «СЛМ» стратегія розвитку має бути побудована так, щоб за рахунок можливостей, які з'явилися, намагалися подолати слабкості малого аграрного підприємництва. У полі «СІЗ» стратегія розвитку має передбачати використання переваг, які отримає мале аграрне підприємство в умовах євроінтеграції для усунення загроз. У полі «СЛЗ» мале аграрне підприємство має розробляти таку стратегію, яка б дала змогу позбавитися слабкості і спробувати запобігти загрози. З метою забезпечення конкурентоспроможності й для кращого просування аграрної продукції на ринок доцільно розробити і підтримувати бренд української сільськогосподарської продукції.

1. SWOT-аналіз розвитку малого аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції

Сильні сторони	Слабкі сторони
Висока гнучкість господарювання Досвід роботи в кризових умовах Можливість задовільнити зростаючий попит населення ЄС на органічну продукцію та біоенергію Наявність дешевших трудових ресурсів Наявність екологічно чистих земель сільськогосподарського призначення	Висока залежність від ринкової кон'юнктури Ймовірність виробництва недостатньо якісної продукції Наявність застарілого обладнання Відсутність можливості формування товарних партій продукції на постійній основі Недосконалість законодавства Низький рівень лобювання та захисту інтересів малого аграрного підприємництва на державному рівні
Можливості	Загрози
Підвищення конкурентоспроможності малих сільгоспвиробників Доступ до ринків ЄС Розширення доступу до фондів ЄС і програм підтримки малого бізнесу. Розширення доступу до програм кредитування Зниження митних або кількісних обмежень в межах ЄС Гармонізація та спрощення процедури отримання сертифікатів якості Раціональне використання природних ресурсів Дотримання конкурентної політики	Висока залежність від попиту на продукцію за кордоном Невідповідність виробленої продукції міжнародним стандартам якості та безпечності Легкість входження великих підприємств на європейський ринок Низька доступність юридичного супроводу Високі ціни на енергоносії

2. Матриця SWOT-аналізу розвитку малого аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції

	Можливості	Загрози
Сильні сторони	<p><i>Поле «СІМ»</i></p> <p>Розширення ринку збуту на основі виробництва високоякісної та органічної продукції</p> <p>Можливість освоєння фінансових ресурсів</p> <p>Екологізація виробництва</p> <p>Можливість отримання європейської сертифікації, тобто так званого єврономера</p> <p>Підвищення рівня зайнятості населення</p>	<p><i>Поле «СІЗ»</i></p> <p>Незначна частка на європейському ринку</p> <p>Позиціонування якості продукції з її ціною</p> <p>Підтримка високої культури обслуговування, на яку спираються при укладанні угод в ЄС</p>
Слабкі сторони	<p>Матеріально-технічне переоснащення та автоматизація процесу виробництва</p> <p>Підвищення контролю якості продукції</p> <p>Гармонізація вітчизняного законодавства із законодавством ЄС</p> <p>Державна підтримка малого агробізнесу на різних рівнях</p> <p>Підвищення рівня кваліфікації працівників</p>	<p>Реалізація сировини, а не готової аграрної продукції</p> <p>Підвищення транспортних витрат і рівня цін на продукцію в результаті зростання цін на енергоносії</p> <p>Низький рівень попиту на продукцію «невідомої» якості</p> <p>Менша можливість входу на євrorинок порівняно з великими підприємствами</p>

В європейських країнах переважає дрібне сімейне фермерство, тому вони не хочуть і не зможуть конкурувати з нашими великими вертикально-інтегрованими агрохолдингами. В Європі великі дотаційні витрати на утримання фермерів, а в нас великі сільськогосподарські підприємства розвиваються і без дотацій. Тому є пересторога, що європейські фермери

не витримають конкуренції з нашими великими сільськогосподарськими підприємствами і для їх підтримки доведеться ще більше збільшувати розмір дотації. Тому завоювання європейського ринку суб'єктами українського малого аграрного підприємництва має кращі перспективи і матиме менше пересторог у європейських аграріів.

Висновки

Для українських аграріів членство України в ЄС могло б мати позитивні наслідки у вигляді фінансової підтримки з бюджету Євросоюзу. Водночас урядовці країн-членів ЄС насамперед оцінюють втрати своїх сільськогосподарських товаровиробників від можливого вступу нашої країни до Євросоюзу, приймаючи рішення про надання Україні певних гарантій щодо членства в ЄС. Можливості забезпечити значні обсяги виробництва продукції сільськогосподарства в Україні малими і великими фермерськими господарствами дадуть змогу нашим аграріям претендувати на значну частку коштів, які щороку

виділяються в рамках Спільної аграрної політики. Водночас продукція малих аграрних виробників неконкурентоспроможна за її низької якості, оскільки неможливо забезпечити сертифікацію молока та м'яса цих виробників. Тому на державному рівні потрібно створити належні умови для розвитку малого аграрного підприємства.

Правильним нині є розуміння слабких і сильних сторін малого агробізнесу, а також поєднання позитивного досвіду та пошук власних перспектив розвитку аграрної галузі, яка стане фундаментом для майбутнього країни. Автоматичне перене-

сення методів, які застосовують в інших країнах, на українську економіку слід вважати недоцільним, навіть за умов, що там вони є ефективними. Фінансово-економічні механізми, використовувані в європейських країнах на різних етапах розвитку сільського господарства, є різноманітними

і не завжди адекватними щодо українських умов, особливо у воєнний та післявоєнний періоди. Визначені заходи мають бути аргументованими, зумовленими законодавчо та підкріплені державним фінансуванням, що допоможе довести європейцям необхідність подальшої євроінтеграції.

Nemish D.¹, Humeniuk M.²

¹*Precarpathian State Agricultural Experimental Station of the Agricultural Institute in Carpathian Region of NAAS, 21-A Bandera Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000;* ²*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2 Kotsyubynsky Str, Chernivtsi, Ukraine, 58012;* e-mail: ¹*dmytro.nemish@gmail.com,* ²*maryana.gumenyuk@gmail.com;* ORCID: ¹*0000-0002-8775-9305,* ²*0000-0001-8420-9730*

Fundamentals of the functioning of a small agricultural enterprise in the conditions of European integration

Goal. To determine the peculiarities of functioning and potential possibilities of promoting the development of small agrarian entrepreneurship in the conditions of the activation of European integration processes. **Methods.** The methodological basis of the research is general scientific and special methods: abstract, analysis and synthesis, comparative, and analytical grouping. **Results.** It was established that in recent years, Ukraine had been actively developing its activities in the direction of deepening economic cooperation with the European Union (EU) in the agricultural sector. The results of studies of the common agrarian policy of the EU countries

confirm that it is aimed at significant support for farmers. Family farms are recognized as the basis of agricultural production in European countries. The influence of the deepening of the European integration processes on the functioning of small agrarian business entities is considered, and the main advantages that they can receive are determined. A SWOT analysis of the development of small agrarian entrepreneurship in the conditions of European integration was carried out. Strengths and weaknesses, opportunities and threats are shown, as well as development benchmarks are shown, which should be taken into account when developing a strategy for the behavior of small agrarian entrepreneurship in the conditions of the activation of European integration processes. **Conclusions.** The study of the main vectors of the EU agrarian policy and the possibilities of its application in Ukraine showed that taking into account the peculiarities of the development of small agrarian entrepreneurship in the process of its implementation will contribute to solving complex theoretical and practical problems of regulating the domestic agrarian sector.

Key words: agrarian policy, farms, European Union.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202208-10>

Бібліографія

1. Збарська А.В., Алексєєва Ю.Ю. Розвиток малих форм господарювання на селі в умовах формування територіальних громад. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 335–342.

2. Лупенко Ю.О., Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. та ін. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.

3. Гуменюк М.М., Неміш Д.В. Роль малого аграрного підприємництва у розвитку сільських територій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2021. Вип. 43. С. 38–43.

4. Полковниченко С.О., Козловська С.М., Середюк І.О. Сучасні тенденції розвитку малого аграрного підприємництва в Україні. *Глобальні*

та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17. URL: global-national.in.ua/issue-17-2017/26-vipusk-16-kviten-2017 (дата звернення: 22.03.2021)

5. Прощаликіна А.М., Дудник О.С. Зарубіжний досвід державної підтримки суб'єктів малого аграрного підприємництва та можливості його застосування в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 24. С. 9–14.

6. Русанюк В.В. Зарубіжний досвід державного регулювання аграрного підприємництва. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 121–129.

7. Юшкевич О. Конкурентний розвиток сільськогосподарських підприємств Франції. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 1 (8). С. 297–306.

8. Іванюта В.Ф. Роль аграрного підприєм-

ництва в розвитку сільських територій в контексті євроінтеграції. *Економічний вісник Національного аграрного університету*. 2016. № 1. С. 61–67.

9. Зінчук Т.О. Сучасна парадигма Спільної аграрної політики ЄС як протидія глобальним викликам та дезінтеграції. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 78–85.

10. Коритний О. Особливості аграрної політики ЄС: можливості для України. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 2(21). С. 52–56.

11. Тивончук С.В., Тивончук Я.О., Павлоцька Т.П. Типологія Спільної аграрної політики ЄС як передумова адаптації аграрного сектору України до євроінтеграційних процесів. *Економіка АПК*. 2015. № 6. С. 77–84.

12. Трофімцева О. Європейський парламент знайшов консенсус щодо оновлення

Спільної аграрної політики ЄС. URL: agropolit.com/news/18416-yevroparlament-onoviv-agrarnu-politiku-yes-schodo-finansuvannya-fermeriv-ta-antikrizovih-zahodiv

13. *Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики*. Центр Разумкова. Видавництво «Заповіт», 2020. 100 с.

14. Марценюк О.В., Польова О.Л., Руда О.Л. Страхування сільськогосподарських ризиків: навч. посіб. ВНАУ. Вінниця: Видавець ФОП Кушнір Ю.В., 2020. 380 с.

15. Balas-Noszczyk B. Insurance and reinsurance in Poland: overview. Hogan Lovells: LLP Oddział w Polsce. URL: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-014-0060?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-014-0060?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)